

Nr 426

Av herr Ohlin m. fl., om vissa ändringar i lagen om försäkring för allmän tilläggspension.

(Lika lydande med motion nr 367 i Första kammaren)

I vår förra året avlämnade motion om tilläggspensionering m. m. utgick vi ifrån att den 1959 av riksdagen beslutade lagen om allmän tilläggspensionering borde bli bestående. Ehuru vi haft en annan mening om hur lagstiftningen skulle utformas var vi alltså beredda att acceptera riksdagens beslut som grundval för tilläggspensioneringens gestaltning och att påtaga oss vår del av ansvaret för dess fullföljande på bästa möjliga sätt till säkerställande av de pensionsförmåner lagen angav. Vi förklarade oss emellertid vilja verka för förbättring och modifiering av lagstiftningen framför allt i tre avseenden: större rättvisa, större valfrihet, större hänsynstagande till näringslivets kapitalförsörjning.

Återlån och kapitalförsörjning

Tilläggspensionerna är naturligtvis en kostnadsfaktor inom produktionen, och alla torde numera vara överens om att resurser som disponeras för täckande av pensionskostnader icke står till förfogande för andra ändamål t. ex. ökade löner eller förkortning av arbetstiden. För att de verksamma generationerna skall kunna få skäligen anspråk på en förbättring av sin inkomststandard tillgodosedda är det därför av så mycket större vikt att pensionsreformen icke tillåtes lägga onödiga hinder i vägen för en kraftig produktionsstegring.

I den motion som från vårt håll väckts om möjligheter till fondering inom företagen för utjämning av pensionskostnader har vi pekat på den tydande minskning av företagssparandet som pensionsreformen i och för sig, om ingen förändring av de genom reformen inträdda förhållandena sker, kommer att föranleda. Det är vår förhoppning att denna nackdel skall reduceras genom åtgärder efter de sålunda angivna riktlinjerna eller liknande. Även om så sker är det emellertid synnerligen angeläget att också de i mycket stor utsträckning från näringslivet kommande medel, av vilka den i ATP-systemet ingående pensionsfonden skall byggas upp, bringas till effektiv användning inom produktionen. Att så blir fallet är i själva verket en av de väsentliga förutsättningarna för en gynnsam utveckling av de aktiva generationernas levnadsförhållanden utan svårare störningar.

Redan i vår motion till föregående års riksdag kritiserade vi kraftigt de nu gällande reglerna för pensionsfondens användning. Sedan dess borde förståelsen för nödvändigheten att i produktionens tjänst på bästa sätt bruka från produktionen emanerande kapitalresurser ha vuxit, icke minst på grund av den ökade insikten om de krav de nya stormarknaderna ställer. Enligt vår mening borde pensionsfonden disponeras under tillgodoseende av tre huvudkrav:

- 1) Till näringslivets förfogande bör ställas medel i minst den omfattning varmed produktionen inom detta bidrar till uppbyggande av ATP-fonden.
- 2) Formerna härför bör vara enkla och medge praktisk och snabb handläggning.
- 3) Löntagarnas intressen måste på betryggande sätt skyddas.

I vår motion till föregående års riksdag framhölls bl. a.:

Det reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning, som antogs av 1959 års riksdag, ger de enskilda företag, som har att erlagga pensionsavgifter, endast en *begränsad återlånemöjlighet*. Ett företag, som erlagt pensionsavgift för ett visst år, skall året därpå kunna ansöka om återlån med upp till 50 procent av avgiftsbeloppet. Lånens löptid skall kunna uppgå till 10 år. Minsta återlån är 500 kronor, och lån kan utlämnas endast av affärsbank, sparbanks eller vissa andra liknande kreditinrättningar.

Det bör i detta sammanhang noteras, att reglementet inte ger företagen någon *rätt* till återlån. Ansökningar om sådana lån måste prövas av kreditinrättningen. Det är en annan sak, att kreditinrättningen, som efter prövning beviljat ett återlån, har rätt att i sin tur erhålla ett lån av motsvarande storlek från allmänna pensionsfonden. För sistnämnda slag av lån skall räntesatsen med en halv procentenhet överstiga högsta allmänt förekommande inlåningsränta. — Räntesatsen för återlån, som kreditinrättningen lämnar företagen, bestäms inte i reglementet utan överenskommes mellan kreditinrättningen och de lånande företagen.

För ett företag, som under en följd av år lyckats erhålla maximala återlån, kommer det totala utestående återlånet efter avdrag för föreskrivna amorteringar att inte vara större än cirka 2,5 års pensionsavgift.

Det är klart att dessa bestämmelser icke alls tillgodoser de båda ovan angivna huvudkraven. Vi fäster, som vi också i olika sammanhang tidigare framhållit, största vikt vid en *rätt* för företagen att inom sin verksamhet använda en väsentlig del av avgifterna. Vi har hävdat att en dylik ordning står i god överensstämmelse med de anställdas intresse av att företagets utveckling främjas genom att de erhåller större ekonomisk styrka.

När vi nu åter föreslår en utredning om reglerna för pensionsfonden och dess förvaltning bör således ett första syfte med en sådan utredning vara att ange *hur rätt till återlån från pensionsfonden på lämpligt sätt bör stadfästas*.

När det gäller *metoden* för återlån bör utredningen utgå ifrån att det enklaste och mest praktiska tillvägagångssättet är *betalning av en del av av-*

gifterna med revers till pensionsfonden. I ett mycket stort antal fall torde detta tillvägagångssätt vara till fyllest. Som vi tidigare framhållit anser vi att möjligheterna att erhålla återlån och erlægga pensionsavgifter i form av revers inte bör vara knutna till förekomsten av bankmässig säkerhet. De risker som är förknippade med att enstaka företag kan komma på obestånd kan mötas med någon form av garantiförsäkring utan att krediten därigenom fördyras mer än i ringa grad. Utredningen bör även omfatta den organisatoriska utformningen av en sådan garantiförsäkring.

Härvid kan man numera i viss mån bygga på resultat av de överväganden av snarlik art som lett till skapandet av ett kreditförsäkringssystem vid industritjänstemännens och arbetsledarnas tjänstepensionering. För dessa stora grupper av löntagare har av statsmakterna (genom det allmänna tillsynsorgan) ett kreditförsäkringssystem godkänts, som ger de pensionsberättigade fullgod säkerhet för intjänt pensionsrätt, samtidigt som företagen har fördelen av att kunna bibehålla pensionsmedlen i sin rörelse fullt ut i den mån de ej erfordras för utbetalning av pensionsbelopp.

Emellertid måste den av oss förordade utredningen taga hänsyn till att nyssnämnda kreditförsäkringssystem tillkommit med tanke på föreskrifterna rörande det i anknytning till detsamma stående pensionsstiftelseinstitutet. När det gäller rätt till återlån från ATP-fonden mot revers finns ingen anledning att knyta densamma till någon speciell företagsform. Såväl aktiebolag som ekonomiska föreningar och andra företagsformer bör därför i princip härvidlag vara likställda.

Man måste räkna med att en del av ATP-fondens från näringslivet här rörande medel ej kommer att återlånas i den ovan skisserade formen. Som vi förra året framhöll bör utredningen även omfatta frågan om hur en för näringslivet lämplig kanalisering av sådana medel skall kunna komma till stånd. Vi betonar, nu liksom tidigare, att vi fäster mycket stor vikt vid att småföretagare på jordbrukets, hantverkets, handelns och småindustriens områden icke försätts i ett ogynnsamt läge. Vi upprepar vidare vad vi förra året i detta sammanhang framförde: »Självklart bör denna kreditförmedling ske genom affärsbanker, sparbanker och andra nu befintliga eller nybildade kreditinstitut. Deras roll bör bli vidgad i förhållande till lagens rätt snäva gränser därför.» Vi vill tillfoga att t. ex. AB Industrikredit säkerligen med en lämplig ändring och komplettering av bestämmelserna för dess verksamhet skulle även genom förmedling av lån från pensionsfonden kunna bidra till småföretagsamhetens försörjning med långfristigt kapital på ett helt annat och effektivare sätt än vad som för närvarande är möjligt.

Vi vill också beträffande metoderna och villkoren för återlån framhålla att den nu gällande amorteringstiden, 10 år, icke är till fyllest. Amorteringstiden är naturligtvis i viss mån beroende av takten för avgiftsutvecklingen

inom ATP och den genomsnittliga fonderingstiden för pensionsmedlen. Goda förutsättningar synes dock föreligga för en fördubbling till 20 år av amorteringstiden.

Då här berörda angelägenheter är av stor vikt för en så gynnsam utveckling som möjligt av framstegstakten inom vårt samhälle bör utredningen av hithörande spörsmål bedrivas med sådan snabbhet att förslag kan föreläggas 1962 års riksdag.

Valfri pensionsålder m. m.

I vår motion till föregående års riksdag framhöll vi bl. a.:

Den variation nedåt i fråga om pensionsåldern till 63 år, som lagen medger, torde för stora grupper försäkrade inte vara tillfredsställande. Detta gäller inte bara arbetstagare såsom gruvarbetare, skogsarbetare och byggnadsarbetare, vilka särskilt omnämnts under förberedelsearbetet till lagstiftningen, utan jämväl andra grupper av försäkrade. De svårigheter, som den nu lagfästa pensionsanordningen dras med i detta avseende, när det gäller att uppnå en för både olika grupper och individer någorlunda tillfredsställande lösning, kan inte motivera, att man blundar för att problemet finns. Dess sociala och ekonomiska betydelse torde nämligen vara oomtvistlig.

Som lagens bestämmelser nu är utformade uppkommer stora olikheter i pensionsnivåerna före och efter 67-årsåldern samtidigt som behovet i vissa fall av lägre pensionsålder än lagens 63 år inte kan tillgodoses.

Här bör erinras om att socialförsäkringskommittén enligt förkljudande kommer att taga upp till behandling frågan om variabel pensionsålder inom folkpensioneringen. Härigenom bör ett av de i fjolårets motion nämnda problemen, olikheterna i pensionsnivå före och efter 67 år vid lägre pensionsålder för ATP än 67 år, elimineras.

Ett svårare problem utgör emellertid frågan om full pensionsnivå vid lägre pensionsålder än 67 år. Vi är medvetna om de betydande svårigheter som möter, om man i ATP-systemet vill infoga individuella eller kollektiva överenskommelser om differentierade avgifter för att möjliggöra full pension vid lägre pensionsålder än 67 år. Under det senaste året har för industrijänstemännens och arbetsledarnas del en lösning av bl. a. denna fråga uppnåtts genom avtal om komplettering av den allmänna tilläggspensionen med s. k. ITP-pensionering. Det förefaller i och för sig sannolikt att denna metod kommer att få en vidgad tillämpning.

Frågan om full pension vid lägre pensionsålder än 67 år är emellertid i synnerhet för en del yrkesgrupper med särskilt pressande arbete så viktig att den bör ytterligare utredas liksom även möjligheterna att inom ATP:s

ram frivilligt något stärka familje- och invalidskyddet genom uppoffrande av viss ålderspensionsrätt.

Företagarnas pensionsförhållanden

Som från vårt håll vid många tidigare tillfällen framhållits och kritiserats innebär de nuvarande reglerna i lagstiftningen att inkomst av rörelse endast blir pensionsgrundande till två tredjedelar i den mån den överstiger det s. k. dubbla basbeloppet. Motiveringen härför synes främst vara att man utgått ifrån att rörelseinkomsten alltid måste inkludera viss kapitalinkomst, vilken icke bör vara pensionsgrundande. Samma företagarinkomst, som enligt denna regel reduceras vid beräkningen av det pensionsgrundande beloppet, kan emellertid bli helt pensionsgrundande om rörelsen ombildas till aktiebolag. En markant stegring av aktiebolagsbildningen har också inträffat.

Allmän enighet torde emellertid i och för sig råda om att det icke kan vara befogat att på detta sätt framtvinga en övergång till aktiebolagsform för rörelser, när en sådan övergång i övrigt icke har några rationella skäl utan tvärtom kan vara förknippad med nackdelar.

Vidare bör uppmärksammas att inom rörelser, där företagaren utför en hel arbetsinsats och inkomsten av rörelsen icke överstiger eller endast obetydligt överstiger t. ex. en genomsnittlig industriarbetarinkomst, synes det oss alldeles klart att någon kapitalinkomst i egentlig mening icke kan föreligga och att den nuvarande reduktionen av det pensionsgrundande beloppet för företagaren därför är helt orättvis.

Riksdagen bör därför enligt vår mening hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast till undvikande av sådana orättvisor.

Företagare, som träder ut ur ATP eller som önskar komplettera en ATP-pension på liknande sätt som nyligen skett för tjänstemännens del, bör vidare enligt vår mening få möjlighet att skattefritt avsätta medel i egen rörelse för pensionering av sig själv. Denna fråga synes böra prövas av lämplig skatteteknisk expertis i samråd med företagarnas organisationer.

I fråga om *utträdesrätt för andra inkomsttagare än löntagare* gäller f. n. en andragångsspärr för undantagande. Detta synes bero på att man önskat undvika risker för utträden vid mera framskriden ålder, då ATP-avgiften kan beräknas vara högre än under tidigare år. Det förefaller oss emellertid föga sannolikt att denna inskränkning i valfriheten är nödvändig. I här berörda fall torde realinkomsten i högre aktiv ålder regelmässigt vara större än under yngre år, och värdet av en kronas intjänt pensionsrätt är mycket högre i t. ex. sextioårsåldern än i trettioårsåldern. Det borde därför allvarligt övervägas att helt slopa spärrarna för undantagande och återinträde i dessa fall.

Särskilda frågor

Avslutningsvis vill vi här också fästa uppmärksamheten vid en rad särskilda förhållanden inom ATP-systemet, beträffande vilka ett behov av förbättringar synes oss vara klarlagt och som bör bli föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

Ett problem som är av stor teknisk svårighetsgrad är frågan om en *självständig pensionsrätt för de hemarbetande husmödrarna*. Å andra sidan är det ingen tvekan om att för en sådan rätt, förutom rättviseskäl, även talar den större trygghet som i många fall skulle följa därav. Även om en lämpligt utformad, självständig pensionsrätt för husmödrar kan vara svår att finna, bör därför enligt vår mening detta problem upptagas till en ingående undersökning, vilket hittills knappast skett.

Särskilt i fråga om familje- och invalidpensionen är *karensbestämmelserna* betänkliga. Det är olyckligt att man skall behöva avvakta inkomstdeklarationer från flera år innan det skydd som en familj kan åtnjuta vid sjukdom eller dödsfall kan bestämmas. Det är möjligt att någon form av preliminär fastställelse av pensionsbelopp kan bidra till en förbättring i detta avseende. Även karensbestämmelserna för ålderspensionen synes böra överses.

För närvarande gäller en *preskriptionsbestämmelse* att pensionsbelopp, som ej lyftes året näst efter det då beloppet förföll till betalning, går förlorat. Denna bestämmelse framstår som alltför hård mot bakgrunden av att här dock måste anses vara fråga om intjänad pensionsrätt.

Konfiskation av pensionsrätt kan i viss mån sägas inträffa vid tillämpning av den nu gällande bestämmelsen att om t. ex. en kvinna samtidigt erhåller änkepension och en på egen inkomst baserad ålderspension, så skall endast den högsta av dessa båda pensioner utgå, trots att avgifter erlagts för båda pensionsrätterna.

Besvär över pensionsmyndighetens beslut kan fullföljas endast om myndigheten lämnar sitt tillstånd därtill. Denna bestämmelse innebär en mycket kraftig försämring av den enskildes rättssäkerhet i jämförelse med tidigare förhållanden på tillägspensionsområdet.

För utgivande av *förtidspension* i händelse av invaliditet kräves f. n. att pensionspoäng skall ha intjänats för minst två av de senaste fyra åren före invalidfallet. Denna bestämmelse synes oss böra bli föremål för mildring.

Med hänvisning till ovanstående föreslår vi,

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning och förslag till nästa års riksdag om *rätt för företagare till återlån* ur Allmänna pensionsfonden genom betalning av avgifter medelst revers och i övrigt efter i motionen angivna riktlinjer;

2. närmare utredning om möjligheterna för vissa yrkesgrupper att uppnå full pension före 67 års ålder samt om frivillig omdisponering inom ATP:s ram av en del av ålderspensionsrätten till förstärkt familje- och invalidskydd;
3. förslag från Kungl. Maj:t till riksdagen om undanröjande av den orättvisa, som för närvarande består däri att företagare, vilka ej driver sin rörelse i aktiebolagsform, icke kan förvärva samma pensionsrätt som löntagare;
4. att Kungl. Maj:t uppmärksammar övriga i motionen omnämnda förhållanden, bl.a. frågan om en självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar och möjligheterna för företagare att avsätta medel i egen rörelse för sin pensionering, samt sedan undersökningar gjorts med beaktande av vunna erfarenheter förelägger riksdagen därav föranledda förslag.

Stockholm den 26 januari 1961

Bertil Ohlin

O. Malmberg

Sven Wedén

Wald. Svensson

Manne Ståhl

G. Helén

Brita Elmén

Bertil von Friesen

Sven Gustafson
i Göteborg

Nr 427

Av herr Carlsson i Stockholm m.fl., om *ändring av vissa stadganden i vägtrafikförordningen, m.m.*

(Lika lydande med motion nr 368 i Första kammaren)

Stockholm den 24 januari 1961

C. W. Carlsson

David Gomér

Eric Nelander

Elias Jönsson
i Ingemarsgården

Gustav Boija